

**Γ΄ ΦΑΣΗ ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ Β΄ & Γ΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ
ΣΤΟ ΝΕΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ
ΓΙΑ ΤΗ ΜΕΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
< Δεκέμβριος 2011 >**

Σχεδιασμός σεναρίου: Αλέξανδρος Μπαζούκης, Φιλολόγος, Λειτουργός ΥΑΠ-ΠΙΚ

ΣΤΟΧΟΣ ΤΟΥ ΣΕΜΙΝΑΡΙΟΥ:

Με βάση την εμπειρία που έχουν αποκομίσει από την Α΄ & Β΄ Φάση της Επιμόρφωσης, οι φιλόλογοι πλέον καλούνται να δοκιμάσουν οι ίδιοι στην πράξη την οργάνωση μιας διδακτικής πρότασης στο μάθημα της Λογοτεχνίας:

α) με σημείο αναφοράς το νέο Π.Σ. Λογοτεχνίας και

β) με σκοπό να υπηρετηθούν μέσα απ' αυτό οι τρεις πυλώνες των ΝΑΠ (επαρκές και συνεκτικό σώμα γνώσεων, καλλιέργεια αξιών, στάσεων και συμπεριφορών που διακρίνουν το δημοκρατικό πολίτη, ανάπτυξη κομβικών ιδιοτήτων, ικανοτήτων και δεξιοτήτων που απαιτούνται στην κοινωνία του 21ου αιώνα).

Προτεινόμενα κείμενα για τη θεματική ενότητα Γ΄ Γυμνασίου

«Οικουμενικές αξίες και λογοτεχνία»

1. Διονύσιος Σολωμός, *Ελεύθεροι Πολιορκημένοι* (Σχεδιάσμα Β΄, απόσπασμα 9)
2. Κ.Π.Καβάφης, «Θερμοπύλες»
3. Οδυσσέας Ελύτης, Ανάγνωσμα Τρίτο: «Η μεγάλη έξοδος» από την ποιητική σύνθεση *Το Άξιον Εστί*
4. Μανόλης Αναγνωστάκης, «Κι ήθελε ακόμη...» από την ποιητική συλλογή *Η Συνέχεια*
5. Βισουάβα Σιμπόρσκα, «Στη δύση του αιώνα» από την ποιητική συλλογή *Οι άνθρωποι πάνω στη γέφυρα*
6. Γιάννης Μπεράτης, απόσπασμα από το μυθιστόρημα *Το πλατύ ποτάμι*
7. Λίνα Σολομωνίδου, απόσπασμα από το μυθιστόρημα *Ενθάδε κείται*
8. Τάκης Χατζηαναγνώστου, απόσπασμα από το μυθιστόρημα *Ένας πολίτης ελεεινής μορφής*

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ: «ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΕΣ ΑΞΙΕΣ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ»
(ενδεικτικό διδακτικό σενάριο)

I. ΚΕΙΜΕΝΑ

ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΠΕΡΑΤΗΣ

Το πλατύ ποτάμι (απόσπασμα)

Το αυτοβιογραφικό πεζό-μαρτυρία Το πλατύ ποτάμι (δημοσιευμένο σε μια πρώτη μορφή το 1946 και σε τελική το 1965) είναι ένα από τα πιο αξιόλογα κείμενα που αναφέρονται στον ελληνοϊταλικό πόλεμο του 1940. Ο συγγραφέας του, Γιάννης Μπεράτης, υπηρέτησε στον πόλεμο αυτό ως εθελοντής με το βαθμό του ανθυπολοχαγού και με αποστολή, καθώς ήταν γνώστης της ιταλικής γλώσσας, να μεταδίδει προπαγανδιστικά μηνύματα προς τους Ιταλούς στρατιώτες. Στο συγκεκριμένο έργο καταγράφει με απλό, λιτό και άμεσο τρόπο τις προσωπικές του εμπειρίες και αναμνήσεις, χωρίς όμως να εστιάζει σε επικές μάχες ή κατορθώματα, αλλά προσπαθώντας να αποδώσει με συγκρατημένη διάθεση θαυμασμού το ήθος και τον σεμνό ηρωισμό των συμπολεμιστών του. Στο απόσπασμα που ακολουθεί δύο έλληνες στρατιώτες, «κήρυκες» (= απεσταλμένοι) μηνύματος ανακωχής στις εχθρικές ιταλικές γραμμές, διηγούνται, μετά την επιστροφή τους, στον Διοικητή Σγουρό όσα είδαν και έζησαν στην «άλλη» μεριά του μετώπου.

Η ώρα περνούσε. Ο Σγουρός ανησυχούσε πολύ για τους «κήρυκες» που δεν επιστρέφανε. Τι διάολο! Τι διάολο πάθανε, έλεγε κάθε τόσο. Μα σε κάποια στιγμή ένας στρατιώτης πήδηξε ανάμεσά μας κι είπε βιαστικά: «Ήρθανε! Ήρθανε, κύριε Διοικητά!».

Ο Σγουρός τινάχτηκε ολόρθος: Μπρος, λοιπόν! Φέρ' τους. Τι τους κρατάς;

Είναι ακόμη κάτω, κύριε Διοικητά. Τηλεφώνησε ο «Τέταρτος» πως φτάσανε κι ανεβαίνουν.

Γρήγορα! Γρήγορα! Να 'ρθουν γρήγορα! αδημονούσε ο Σγουρός που τότε καθότανε και τότε σηκωνότανε πάλι απότομα για να κοιτάξει γύρω του το σκοτάδι, βάζοντας για προφύλαγμα πάν' απ' τα μάτια του την ανοιγμένη παλάμη του.

Μετά καμιά δεκαριά λεφτά παρουσιάστηκανε κι οι δυο τους, λαχανιασμένοι μα χαρωποί και γελαστοί, όπως όταν πριν ξεκινήσουν.

Κατεβήκανε, όπως τους είπε, και σαλπίζανε, έλεγε ο λοχίας –αυτός κράταγε ψηλά (όπως πάλι του 'πε) το κοντάρι με το άσπρο πανί...

Καλά καλά, αυτά τα ξέρουμε, τον διέκοφτε ο Σγουρός. Σας ακούσαμε. Μετά; Μετά να μας πεις.

Μετά όλο και πλησιάζανε κι όλο σαλπίζανε. Ο Δημήτρης, από δω, θα του φουσκώσανε τα πλεμόνια...

Ναι, ναι- λοιπόν;

Ε! δεν έχει λοιπόν, κύριε Διοικητά. Προχωρήσανε ως τις γραμμές τους, κι όταν τις είδανε, σταματήσανε και περιμένανε - προσοχή· όπως πάλι τους είχε πει.

Ναι, παιδί μου. Μετά, σου λέω, ξεφυσούσε κι αναταραζότανε σύγκρομος ο Σγουρός, που 'χε πάλι καθίσει δίπλα στη φωτιά και την ανασκάλευε και τη γέμιζε ολόκληρη μ' ένα ξύλο που είχε αρπάξει από κάπου δίπλα του.

Μετά, αφού περιμένανε λίγα λεφτά, από κάτι απέναντι τους χαρακώματα ξεπεταχτήκανε καμιά δεκαριά στρατιώτες κι ένα επιλοχίας, του φαίνεται... Ρηχά χαρακώματα, κύριε Διοικητά, τίποτα της προκοπής – κι ήρθανε σ' αυτούς σιγά σιγά με προτεταμένα τα όπλα τους, άκου! σα να φοβόντουσαν! ενώ αυτοί οι δυο τους μένανε πάντα ακίνητοι και προσοχή. Τότε χαιρέτισα κι έβγαλα απ' την τσέπη μου το γράμμα και τους έδειχνα. Μα σαν πλησιάσανε πιο πολύ ακόμη κι είδανε καλά την άσπρη σημαία, όλα αλλάξανε μεμιάς, κύριε Διοικητά. Ποιος ξέρει τι τους πέρασε απ' το μυαλό – μα να σου πω την αλήθεια, νομίζω πως τους φάνηκε πως τους φέρνουμε Ειρήνη. Ε! και τότε να δεις αγκαλιάσματα και φιλιά και περιποίηση και ζήτω και χοροπηδήματα από παντού. Βλέπεις δεν ήξερα να μιλάω – κι ούτε καταλάβαινα, να πάρ' η οργή, τι μου λέγανε.

Ο Δημήτρης, ο σαλπικτής, δίπλα του, κουνούσε σε κάθε φράση που έλεγε επιβεβαιωτικά το κεφάλι του και κοιτούσε αλληλοδιαδόχως έμμονα πότε το Σγουρό, πότε εμένα, πότε εκείνον μέσα στα μάτια, έτσι με κάποια έκφραση θαυμασμού και ικανοποίησης, μα σα να μην είχε λάβει κι αυτός μέρος σ' όλα αυτά κι ήτανε ένας απλός ακροατής, σαν κι εμάς. Ήτανε φανερό πως ο λοχίας τού επιβαλλότανε και πως αυτός, ό,τι και να 'κανε, ήτανε και θα 'μενε πάντα στη ζωή του ένας κομπάρσος.

Τότε τους βάλανε στη μέση και προχωρήσανε όλοι μαζί για το χωριό.[...]

[...] Κι έτσι, όπως είπε, όλοι μαζί και χωρίς να συναντάνε πουθενά κανέναν άλλο – μα ψυχή πετούμενη που μας λέει – φτάσανε τα πρώτα σπίτια του χωριού. Εκεί, κύριε Διοικητά, εκεί είναι μαζεμένοι όλοι τους κι ας του τρυπήσουν αυτουνού τη μύτη αν είναι αλλιώς. Στα σπίτια, και κάτω απ' τα σπίτια θα 'χουνε κάνει τα αμπριά τους – μέσα και κάτω απ' τα θεμέλια δηλαδή. Να, ας το πει κι ο Δημήτρης.

Ο Δημήτρης είπε κι αυτός: «Ναι».

Περνάγαμε, εξακολούθησε ο λοχίας, κι όλα τα παράθυρα ανοιγόντουσαν και μας κοιτούσαν – το 'να κεφάλι πάνω στ' άλλο (εγώ τουλάχιστον, και για δικό μου λογαριασμό, τους υπολογίζω αυτούς εκεί μέσα ως τρεις λόχους, κύριε Διοικητά), έτσι στα μουγκά και με περιέργεια που δεν ξέρανε τι είναι. Και μετά, αφού προχωρήσανε αρκετά μες στο χωριό, μας μπάσαν σε μια μεγάλη αυλή και μας κάναν νοήματα να περιμένουμε. Αυτός κρατούσε πάντα το γράμμα, όπως του 'χανε πει, και δεν το 'δινε σε κανέναν αν δεν παρουσιαζόταν κάποιος «επικεφαλής» για να το δώσει επίσημα. Γύρω τους είχε μαζευτεί ένα τέτοιο μπουλούκι από φαντάρους Ιταλούς, που τους τρώγανε με τα μάτια τους, θαρρείς, κύριε Διοικητά, κι όλο γυροφέρνανε γύρω τους.

Επιτέλους, από κείνη τη μεσιανή πορτούλα βγήκε κάποιος – ανθυπολοχαγός θες ήτανε; υπολοχαγός; πού να ξέρει κι αυτός που αυτοί οι διαόλοι φορούν άστρα κι αστράκια παντού, από κουμπότρυπα μέχρι κολάρο – και στάθηκε κι αυτός προσοχή μπροστά μας. Χαιρέτησα, χαιρέτησε κι αυτός, και του 'δωσα το γράμμα, που το πήρε και ξαναχώθηκε μες στο σπίτι.

Καλά, καλά. Πολύ καλά, έλεγε ο Σγουρός που παιδευότανε πάντα με τη φωτιά αν και με τα μάτια του κολημένα στο πρόσωπο του ορθού λοχία που φωτιζότανε κι αυτό κατακόκκινο απ' τις φλόγες.

Κι ύστερα όλοι αυτοί που ήταν γύρω τους τους βάλανε κάπου να καθίσουν μες στην αυλή κι όλο γυρίζανε και γυροφέρνανε γύρω τους, αλλά και σε απόσταση, σάμπως να 'τανε οι δυο τους τίποτα άγρια θεριά. Τότε σηκώθηκα, κι όπως μου 'χες πει, κύριε Διοικητά, τους τράταρα τσιγάρο. Στην αρχή δε 'θέλαν (κάναν δηλαδή πως δε θέλουν), μα σαν είδαν καλύτερα το κουτί τον «Άσσο», ριχτήκαν όλοι πάνω μας σα λιμασμένοι. Παπαστράτο! Παπαστράτο! φωνάζανε όλοι μαζί – και δώσ' του βουτιά στο πακέτο. Ε! σε τρία, για να μην πει πέντε λεφτά, κύριε Διοικητά, και τα δέκα πακέτα που μας είχατε δώσει για να τους μοιράσουμε, γενήκανε άφαντα.

- Ωστε τον ξέρουνε τον Παπαστράτο! γελούσε ο Σγουρός κουνώντας βαριά το κεφάλι του, με τη στενή του κάσκα στην κορφή κορφή, δεξιά κι αριστερά πάν' απ' τις φλόγες.

- Αν τον ξέρουνε λέει! Όλοι σαν κοράκια πέσανε επάνω και σ' ένα λεφτό δεν είχα πια πακέτο στις τσέπες μου, ούτε στο σακιδιό του ο Δημήτρης. Γλέντι τρικούβεργο κάνανε σου λέω, κύριε Διοικητά – χαρά κι άγιος ο Θεός! ακόμη λίγο και θα χορευάνε.

- Καλά – και μετά;

Από μέσα (φαίνεται πως τα πράματα κάπου σκαλώσανε) ακούγανε συνεχώς (ας ήταν η πόρτα κλειστή) κουδουνίσματα κι αδιάκοπες τηλεφωνικές κλήσεις. Ε! που να πάρ' η οργή που να μην ξέρει αυτός Ιταλικά να καταλάβει κάτι... Εκεί θα 'πρεπε να 'ναι κάποιος που να ξέρει κάπως αυτά τα ιταλικά.

- Ξέρεις, Μπεράτη, τον διέκοψε ο Σγουρός, πως κάναμε μεγάλη βλακεία που δε σε ντύσαμε εμένα στρατιώτη, και δε σε στείλαμε; Ε! που να πάρει η ευχή!

- Εγώ, κύριε Διοικητά, θα 'μωνα πρόθυμος – αλλά, καταλαβαίνετε, πρώτη μέρα που 'ρθα εδώ, κι έτσι ακατατόπιστος... δεν ήξερα ακόμη αν έχω το δικαίωμα να το ζητήσω... κι αφού δεν μου 'πατε και τίποτα...

- Και δεν το 'λεγες, μωρέ παιδί! Και δεν το 'λεγες! Αχ! με κάνεις και σκάω τώρα, μωρέ Μπεράτη! – κι ο Σγουρός με το τακούνι της μπότας του κοπάνισε μια γερή στο καταφλογισμένο κούτσουρο που ήτανε δίπλα του.

'Ελα, μωρέ λοχία – καλός και άξιος είσαι, μα κάνεις και δεκαπέντε ώρες να μας τα πεις, μωρέ παιδάκι μου.

Μα τι να σου πει, κύριε Διοικητά; Μήπως δε στα λέει..

- Είσαστε κουρασμένοι, παιδιά; είπε άξαφνα ο Σγουρός.

Μπα που είναι κουρασμένοι! Και να 'ναι λίγο κουρασμένοι, τι σημασία έχουν όλ' αυτά, κύριε Διοικητά. Άκου λοιπόν, το παρακάτω. Δεν τους είπες να σου τα πουν όλα με το νι και με το σίγμα; Λοιπόν κουδουνούσανε από μέσα, κουδουνούσανε, και φαίνεται πως γινόταν μεγάλη φασαρία και πως δεν μπορούσαν να συνεννοηθούν και κάπως τα 'χανε χάσει, κύριε Διοικητά, έτσι που τους ήρθε ξαφνικά το γράμμα και δεν ξέρανε τι να κάνουν κι όλο ρωτούσαν από δω κι από κει για τι απάντηση να δώσουν και μου φαίνεται (ας μην καταλαβαίνω ιταλικά) πως δεν μπορούσαν να βρουν τον αρμόδιο κι ο ένας τους ξαπόστελνε στον άλλο – μια χάβρα· χάβρα εβραϊκή δηλαδή, κύριε Διοικητά. Τους ακούγαμε, και μεις καθόμαστε απ' έξω, σε κείνο το παγκάκι που μας είχανε βάλει να καθίσουμε. Τώρα, μετά τα τσιγάρα, όλοι ήτανε δίπλα μας, γελούσαν κι όλο μας κάναν νοήματα – κι ένας λοχίας μέσα σ' ένα κράνος μάς έφερε να μας τρατάρει καφέ.

- Καφέ; Πώς καφέ μέσα στο κράνος; είπε ο Σγουρός.

- Ναι, καφέ με ζάχαρη· ανακατεμένα.

- Πώς καφέ με ζάχαρη;

- Να, έτσι, χοντροκομμένο καφέ με ζάχαρη· ανακατεμένα.

- Και πώς το τρώνε αυτό; ρώταγε πάλι ο Σγουρός – έτσι;

- Ναι, έτσι, κύριε Διοικητά· με τη χούφτα.

- Άλλο και τούτο! - και λοιπόν;

- Καλό ήτανε, δε σου λέω όχι, μα να σου πω την αλήθεια, ούτ' εγώ, ούτε ο Δημήτρης, στην αρχή, θέλαμε να πάρουμε – μα καταλαβαίνεις, για να μη τους προσβάλεις... πήραμε, επιτέλους, από μια χούφτα ο καθένας κι είπαμε κι ευχαριστώ. Και τότε μας φέρανε από δυο άσπρα ψωμάκια του καθενός και τυρί μέσα σε ασημένιο χαρτί, και δώσ' του όλο και μαζεψόντουσαν γύρω μας, μας αγκαλιάζανε από παντού κι όλο κάτι λέγανε. Εκείνοι μιλούσαν ιταλικά, εμείς απαντούσαμε ελληνικά – ο Θεός κι η ψυχής τους τι καταλάβανε· όσο καταλάβαμε κι εμείς. (Ο λοχίας κι ο Δημήτρης γελούσανε, βγάζανε απ' τις τσέπες τους το τυρί και τα ψωμάκια για να μας τα δείξουν – κι όλο θέλανε να μας προσφέρουν κι εμάς).

Όχι, όχι, ευχαριστώ, έλεγε ο Σγουρός κι εγώ. Εμείς φάγαμε – ας τα κρατήσουν αυτοί.

Κάτσαμε πολλή ώρα έτσι, ώσπου βγήκε πάλι εκείνος ο αξιωματικός από μέσα και του 'δωσε τούτο δω το γράμμα. Κι άκου να δεις! τώρα μόλις διάταξε να τους δέσουνε τα μάτια (που τους τα δέσανε αμέσως με δυο άσπρα μαντίλια), στην επιστροφή, αφού στον ερχομό είχανε δε ό,τι είχανε να δούνε! Άκου παλαβομάρες, κύριε Διοικητά!

Ωστε έτσι, με κλεισμένα μάτια, τους γυρίσανε πίσω; [...]

Μετά μας πήραν έτσι και μας φέρανε ως εκεί που 'χαμε πρωτοφτάσει, μας λύσανε τα μάτια κι όλο μας χαιρετούσανε με χειραψίες και μ' αγκαλιές στους ώμους. Στου Δημήτρη την τσέπη, σώνει και καλά, βάλανε έναν αναφτήρα, και στη δικιά μου – ούτε κι εγώ ξέρω πώς βρέθηκε – ένα σουγιά. Τι να πεις, κύριε Διοικητά; Τι να πεις; Νάτος ο αναφτήρας κι ο σουγιάς.

Ο Σγουρός περιεργαζότανε και τον ένα και τον άλλο πάνω απ' τη φωτιά, και μετά μου τους έδωσε και σε μένα.

Μπράβο, καλά τα καταφέρανε. Άιντε τώρα να ξεκουραστείτε. Πάρτε και τον αναφτήρα και το σουγιά σας και κρατήστε τους, έτσι για ανάμνηση, όταν με το καλό, δούμε καλή πατρίδα και γυρίσετε σπίτια σας. Άιντε – καληνύχτα. Και προσοχή μη στομαχιάσετε με τ' άσπρα ψωμάκια και το τυρί τους!

Ο λοχίας κι ο σαλπικτής ο Δημήτρης χαιρετίσανε γελώντας και με δύο τρία πηδήματα χαθήκανε μέσα στη νύχτα.

ΛΙΝΑ ΣΟΛΟΜΩΝΙΔΟΥ

Ενθάδε κείται (απόσπασμα)

Στο μυθιστόρημα Ενθάδε κείται (1964) η συγγραφέας αντλεί το θεματικό της υλικό από τις πρόσφατες ιστορικές εμπειρίες της Κύπρου με επίκεντρο τον Απελευθερωτικό Αγώνα 1955-59. Ο λόγος της, απομυθολογητικός και πρωτότυπος, εισάγει με ελλειπτικότητα και αμεσότητα μια νέα πεζογραφική γραφή που διερευνά την ψυχική συμπεριφορά του ανθρώπου σε συνθήκες ύψιστης δοκιμασίας από ποικίλες οπτικές και σε διαφορετικά επίπεδα. Στο απόσπασμα που ακολουθεί, παρακολουθούμε τις τελευταίες ώρες και την ύψιστη δοκιμασία του κεντρικού πρωταγωνιστή, του Δημήτρη Γεωργάρα, η μορφή, η στάση και η θυσία του οποίου παραπέμπουν σαφώς στον Γρηγόρη Αυξεντίου.

Η φλόγα του κεριού που τρεμοσβήνει. Τέσσερις άνθρωποι κουλουριασμένοι μέσα στο κρησφύγετο, μια τρύπα μέσα στη γη, μόλις που χωράνε. Δέκα μέρες αποκλεισμένοι σε τούτο τον τάφο. Επιχειρήσεις. Όλο το βουνό γύρω γιόμισε στρατιώτες, ακούνε τις κουβέντες τους, τις πατημασιές τους. Ούτε να βήξουν, έλειψαν τα τρόφιμα, την τελευταία κονσέρβα την άνοιξαν χτες το βράδι. Αποκλεισμένοι οι καλόγεροι της μονής δεν μπορούν ν' ανέβουν ίσαμε δω απάνου να φέρουν προμήθειες.

Μονάχα με την προδοσία αν καταφέρουν να τους ανακαλύψουν. Δέκα μέρες τους τριγυρίζουν και δεν λένε να φύγουν. Γιατί; Κάποιος θα μίλησε. Μήπως οι βοσκοί που φέρνουν τα γίδια τους στη βουνοπλαγιά; Πληρώνουν ακριβά οι Εγγλέζοι την προδοσία. Τέσσερα χρόνια με την ψυχή στο στόμα, αγρίμια που τους στήνουνε παγίδες.

Τρίζουν τα κλαδιά μπροστά στην είσοδο του κρησφύγετου, φυσάει το κερύ ο Δημήτρης, σκοτάδι. Ακούνε την καρδιά τους που χτυπά, σφίγγουν τα όπλα τους, το χέρι είναι έτοιμο στη σκανδάλη. Κουβέντες, βήματα βιαστικά. Σφαίρες, τους χτυπάνε!

— Τραβάτε!

Η φωνή του Δημήτρη, οι σφαίρες που σφυρίζουν, γαζώνει το αυτόματο. Φασαρία, σαματάς απ' όζω, χτυπήθηκε ο Εγγλέζος! Το χωνί, να παραδοθούν! Είναι χαμένοι! Αν θέλουν να γλυτώσουν τη ζωή τους, να παραδοθούν! Ησυχία, περιμένουν, καμιά απάντηση. Ο Δημήτρης τούς προστάζει να τραβήξουν σ' όποιον κάνει να πλησιάσει. Τραντάζεται η σπηλιά, τους ρίχνουν χειροβομβίδες. Ξανά το χωνί. Σε λίγο θα τους λείψουν οι σφαίρες, για τρεις ώρες κρατά η μάχη. Όχι, δεν αντέχουν.

— Εσείς να παραδοθείτε. Εγώ θα μείνω.

Τον κοιτάζουν. Όχι, θα μείνουν όλοι τους ίσαμε το τέλος.

— Δεν έχουμε αλλά πυρομαχικά, θα μείνω εγώ με τις σφαίρες που απομένουν. Εξάλλου είναι διαταγή. Εγώ είμαι ο τομεάρχης κι αυτή είναι η προσταγή μου.

Τα χέρια τους ψηλά, ένας-ένας βγαίνουν από τη σπηλιά. Κοντοστέκεται ο Γρηγόρης.

— Δημήτρη, άσε με να μείνω!

— Όχι! Κι εσύ πρέπει να παραδοθείς.

Σκύβει, αρπάζει το χέρι του, το σφίγγει.

Τον σπρώχνουν οι στρατιώτες, ψάχνουν, ναι, είναι άοπλος. Πού είναι ο Δημήτρης Γεωργάρας; Το χωνί. Κάνει ένας Εγγλέζος να πλησιάσει το κρησφύγετο, σφυρίζει η σφαίρα, πέφτει ο Εγγλέζος, τρέχουν οι άλλοι να τον σηκώσουν. Κάτι ετοιμάζουν, τον σκουντά ένας στρατιώτης μπροστά στο λοχαγό τους. Εξηγεί ο διερμηνέας.

— Θα πας πίσω στο κρησφύγετο, θα πεις του Γεωργάρα για τελευταία φορά να παραδοθεί, αλλιώς θα τον κάψουμε ζωντανό.

— Μα δεν μπορείτε να το κάνετε αυτό! Δεν επιτρέπεται. Είναι ατιμία!

— Πήγαινε!

Θεέ μου, είναι ικανοί να το κάμουν!

— Δημήτρη, μην τραβάς! Εγώ είμαι, ο Γρηγόρης.

Πίσσα το σκοτάδι, κλείνει τα μάτια του να συνηθίσει.

— Δημήτρη, θα σε κάψουν, πρέπει να παραδοθείς!

— Ποτέ! Ακούς; Εγώ δεν παραδίνομαι, να με κάψουν.

Τι έχει και σέρνεται;

— Μα είσαι πληγωμένος!

— Ναι, εδώ στον μηρό.

— Ούτε γω δεν φεύγω. Μαζί σου ίσαμε το τέλος.

Ξελαρυγγιάζεται το χωνί, περιμένουν. Θα παραδοθεί ή όχι;

Όχι, δεν θα παραδοθεί ούτε αυτός, ούτε ο Γρηγόρης.

Σωπαίνει το χωνί, ησυχία. Ύστερα βήματα βιαστικά, σαν να σέρνουν κορμούς, κλαδιά. Κουβέντες πνιχτές, μυρουδιά από βενζίνη. Προσταγές, γαζώνει το στεν.

— Πάρε. Πέντε σφαίρες ο καθένας μας, δεν έχουμε άλλες. Πρόσεξε, καλύψου πίσω από μένα!

Τους πνίγει ο καπνός, καίνε τα μάτια τους, βήχουν, τους έχουνε ζώσει οι φλόγες, καίγονται! Είναι στην κόλαση!

— Γρηγόρη, η τελευταία σφαίρα. Τούτη είναι για μένα. Παραδώσου εσύ.

Σταμάτησαν οι σφαίρες, δεν ακούγεται ο ξερός κρότος του στεν που γαζώνει, οι φλόγες έχουνε σβήσει, μερικά κούτσουρα καπνίζουν. Τρεις στρατιώτες σέρνουν ένα μπόγο τυλιγμένο μέσα σε μια κουβέρτα στρατιωτική, τον αφήνουν μπροστά στο λοχαγό. Κάνει μερικά βήματα, κοντοστέκεται. Μυρουδιά από καμένες σάρκες. Όχι, δεν είναι δυνατόν! Ανοίγουν την κουβέρτα. Τούτο το κούτσουρο το καμένο δεν μπορεί να 'ναι ο Δημήτρης! Τα μάτια του σταματούν στις αρβύλες. Οι αρβύλες του Δημήτρη. Ένας κόμπος τού φράζει τον λαιμό του, σκοτεινιάζει ο ήλιος. Ταλαντεύεται, θα πέσει, ακουμπά σ' ένα πεύκο, δεν τον

σηκώνουν τα πόδια του, γονατίζει. Οι χούφτες του αγγίζουν τις ξερές βελόνες, κλείνει τα μάτια του, η μυρουδιά του πεύκου, η μυρουδιά της γης.

Σέρνεται με τα γόνατα, με τους αγκώνες. Να γλυτώσει από την κόλαση! Ανοίγουν τα πλεμόνια του, αέρα! Βήχει, βήχει, τρέχουν τα μάτια του. Δόξα τω Θεώ, αέρα! Τον τραβάνε, το πρόσωπο του, τα χέρια του είναι τσουρουφλισμένα. Για τον Θεό, λίγο νερό! Του δίνει ο Εγγλέζος το παγούρι του, ρουφά με απληστία, γιομίζει τις χούφτες του, βουτάει το πρόσωπο του. Όπου αγγίζει είναι φωτιά.

II. ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΤΩΝ ΠΑΡΑΠΑΝΩ ΛΟΓΟΤ. ΚΕΙΜΕΝΩΝ

Τα κριτήρια απορρέουν από το Πρόγραμμα Σπουδών Λογοτεχνίας [Π.Σ.Λ.]:

1. Ειδικοί διδακτικοί στόχοι της θεματικής ενότητας (Π.Σ.Λ., σ. 15)

⇒ Δίνεται έμφαση στην ανάδειξη θεμελιωδών αξιών και δικαιωμάτων του ανθρώπου, όπως η ελευθερία, η ειρήνη, το δικαίωμα στη ζωή, η συναδέλφωση των ανθρώπων και των λαών, η αλληλεγγύη, ενώ παράλληλα προβάλλονται πρότυπα αγωνιστικής εγρήγορσης και διεκδίκησης των αξιών και των δικαιωμάτων αυτών.

2. Λογοτεχνικός γραμματισμός (Π.Σ.Λ., σ. 18)

⇒ Προβλέπονται –προς μάθηση– στοιχεία του αφηγηματικού λόγου. Ειδικότερα η διάκριση μεταξύ αφήγησης «γεγονότων»-«λέξεων» και αφήγησης «σκέψεων-αισθημάτων», η διάκριση μεταξύ αφηγητή και συγγραφέα, ο ελεύθερος/ανεξάρτητος πλάγιος λόγος κ.λπ.

3. Είδος «συνομιλίας» των κειμένων μεταξύ τους (Π.Σ.Λ., σ. 24)

⇒ Αναφέρονται σε συνθήκες πολέμου και σε «ακραία» περιστατικά όπου εμπλέκονται οι πρωταγωνιστές, στην ανταπόκρισή τους σε αυτά, στα συναισθήματα ή στις σκέψεις που τους γεννούνται κ.λπ.

4. Συνομιλία ενός κειμένου της ευρύτερης νεοελληνικής λογοτεχνίας με αντίστοιχο της εντόπιας/κυπριακής λογοτεχνικής παραγωγής (Π.Σ.Λ., σ. 5)

III. ΑΞΟΝΕΣ «ΣΥΝΟΜΙΛΙΑΣ» ΤΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ ΣΤΗΝ ΤΑΞΗ (ενδεικτικές ερωτήσεις)

➤ ΘΕΜΑ – ΠΡΟΣΩΠΑ – ΧΑΡΑΚΤΗΡΕΣ

1. Και τα δύο κείμενα αναφέρονται σε συνθήκες πολεμικής σύγκρουσης, η έκβαση όμως του «επεισοδίου» όπου επικεντρώνονται είναι διαφορετική. Ποιοι είναι οι βασικοί πρωταγωνιστές στο καθένα από τα δύο κείμενα και πώς εμπλέκονται στην όλη εξέλιξη της υπόθεσης;

2. Με βάση τη συμπεριφορά τους και τα λόγια τους, να περιγράψετε και να συγκρίνετε τον χαρακτήρα και την ψυχική διάθεση α) των δύο «κηρύκων» και του διοικητή τους στο απόσπασμα από το *Πλατό Ποτάμι* του Γ. Μπεράτη και β) του Δημήτρη Γεωργάρα και του συντρόφου του Γρηγόρη, στο απόσπασμα από το *Ενθάδε κείται* της Λ. Σολομωνίδου.

3. Με ποιες εκδηλώσεις δέχονται οι Ιταλοί στρατιώτες τους δυο Έλληνες απεσταλμένους στο κείμενο του Μπεράτη και πώς αντίστοιχα οι Εγγλέζοι

συμπεριφέρονται στους Κύπριους παγιδευμένους/ αιχμαλώτους στο κείμενο της Σολομωνίδου; Τι διαθέσεις δείχνουν και τι ανθρώπους ηθογραφούν οι εκδηλώσεις και οι συμπεριφορές αυτές;

➤ ΠΡΟΒΟΛΗ ΑΞΙΩΝ, ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ – ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

4. Ποιες ιδέες, αξίες, στάσεις ή συμπεριφορές προβάλλει το καθένα από τα συνεξεταζόμενα κείμενα; Ποια θα ήταν η δική σας στάση ή τοποθέτηση απέναντι σε ανάλογα περιστατικά ή εμπειρίες, όπως αυτά που παρουσιάζονται εδώ;

5. Και τα δύο κείμενα σχετίζονται με γεγονότα της πρόσφατης ελληνικής και κυπριακής ιστορίας. Ποια σχέση βλέπετε να έχει η ιστορική πραγματικότητα με τη λογοτεχνία;

➤ ΕΠΙΚΑΙΡΟΠΟΙΗΣΗ

6. Νομίζετε ότι σήμερα οι ιδέες, αξίες στάσεις ή συμπεριφορές που προβάλλει το καθένα από τα συνεξεταζόμενα κείμενα είναι αναγκαίες ή όχι για τον άνθρωπο και την κοινωνία του 21^{ου} αιώνα, και γιατί;

➤ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ

7. Και οι δύο συγγραφείς χρησιμοποιούν στην αφήγηση άλλοτε ευθύ και άλλοτε πλάγιο λόγο. Συχνά μάλιστα μέσα στην ίδια παράγραφο ή και στην ίδια περίοδο ο ευθύς λόγος εναλλάσσεται με τον πλάγιο και τα λόγια του ομιλητή περνούν μέσα από τη συνείδηση –και το αίσθημα– του αφηγητή (ελεύθερος/ ανεξάρτητος πλάγιος λόγος). Να εντοπίσετε τέτοιες χαρακτηριστικές περιπτώσεις και στα δύο κείμενα. Τι προσδίδει στο ύφος των κειμένων η συγκεκριμένη τεχνική;

8. Στο απόσπασμα από το *Πλατύ Ποτάμι*, ο αφηγητής παρουσιάζεται μέσα στη διήγηση με το πραγματικό του όνομα (Μπεράτης). Αυτός ο τρόπος ποιον ιδιαίτερο χαρακτήρα δίνει στο έργο;

9. Για ποιους λόγους πιστεύετε ότι η συγγραφέας Λ. Σολομωνίδου, ενώ είναι σαφές ότι αντλεί το υλικό της από το επεισόδιο της μάχης του Μαχαιρά (Μάρτιος 1957) και της θυσίας του ήρωα Γρηγόρη Αυξεντίου, δεν «κράτησε» και τα πραγματικά ονόματα του/των πρωταγωνιστή/πρωταγωνιστών;

➤ **Ενδεικτική εργασία:**

Στις *Ημερολογιακές σημειώσεις* του Γ. Μπεράτη για το *Πλατύ Ποτάμι* διαβάζουμε:

«Να τις συμπεριλάβεις όλες (τις λεπτομέρειες) χωρίς, συγχρόνως, να φαίνεσαι (και να φαίνεται) πως *συμπεριλαμβάνεις*. Εδώ είναι όλο το στοίχημα. Δηλαδή, να τις τυλίγεις

μέσα στην πιο φυσική σου φράση –τάχα χωρίς να τις κυνηγάς. Κι έτσι μόνο θα τις βάλεις ανέτως (και τάχα παρεπιπτόντως) όλες.»

«...Αλλά εσύ (ο συγγραφέας) ακριβώς δεν πρέπει να εκφράσεις τις ιδέες σου, αλλά τη *θέρμη*, τον *παλμό* της ζωής. Και τις καταχωνιάζεις, και τις κρύβεις, και τις προσέχεις μην *μπας και φανούν* πολύ και σου χαλάσουν (με την παγερότητά τους) όλη τη δουλειά. (Ενώ ακριβώς θέλεις, παιδεύεσαι να τις πεις)».

«Είναι “ρεαλισμός”, αλλά πραγματοποιημένος από μια Λυρική Ψυχή...»

Να διερευνήσετε, μέσα από τα συγκεκριμένα αποσπάσματα, τους τρόπους με τους οποίους τόσο ο Γ. Μπεράτης όσο και η Λ. Σολομωνίδου υπηρετούν τις παραπάνω αρχές της συγγραφικής τέχνης.

IV. ΑΝΑΣΤΟΧΑΣΜΟΣ

Στο τέλος οι επιμορφούμενοι καλούνται να ελέγξουν το διδακτικό σενάριο (και την εργασία που έκαναν με βάση αυτό) διερωτώμενοι: πώς υπηρετήσαμε τους τρεις πυλώνες των ΝΑΠ –άρα πώς συμβάλαμε στη διαμόρφωση του ανθρώπου του 21ου αι.– με την επιλογή των παραπάνω κειμένων και με τη μεθόδευση της διδασκαλίας/συνεξέτασής τους;

- ✓ **Επαρκές και συνεκτικό σώμα γνώσεων (γύρω από τη λογοτεχνική παραγωγή):**
 - ⇒ Επώνυμη λογοτεχνική δημιουργία – Μυθιστόρημα – Μαρτυρία
Γ. Μπεράτης, ευρύτερη νεοελληνική λογοτεχνία
Λ. Σολομωνίδου, εντόπια/ κυπριακή λογοτεχνική παραγωγή
 - ⇒ Λειτουργίες του αφηγητή – ύφος
- ✓ **Καλλιέργεια αξιών, στάσεων και συμπεριφορών που διακρίνουν το δημοκρατικό πολίτη:**
 - ⇒ Σφρηγιάτση θεμελιωδών αξιών και δικαιωμάτων του ανθρώπου, όπως η ελευθερία, η ειρήνη, η συναδέλφωση ανθρώπων και λαών κ.λπ.
 - ⇒ Καλλιέργεια διεκδικητικής – αγωνιστικής στάσης για την εξασφάλιση και κατοχύρωση των παραπάνω δικαιωμάτων, όχι μόνο για την ιδιαίτερη πατρίδα, αλλά για τον άνθρωπο όπου γης, ως δρώντες πολίτες.
- ✓ **Ανάπτυξη κομβικών ικανοτήτων, δεξιοτήτων κλειδιών που απαιτούνται στην κοινωνία του 21^{ου} αιώνα:**
 - ⇒ Δεξιότητες αντιπαραβολής και σύγκρισης μέσα από το συσχετισμό των κειμένων, ανάλυσης και σύνθεσης. Ενεργοποίηση άλλων γνώσεων (εδώ ιστορικές) για να φωτιστούν και οι άδηλες όψεις των κειμένων.
 - ⇒ Ανίχνευση των υπόρρητων νοημάτων, αναγνώριση του πολύμορφου χαρακτήρα της πραγματικότητας, κριτική σκέψη.
 - ⇒ Ενσυναισθητική ικανότητα. Ικανότητα συλλογικής εργασίας και διαπροσωπικής ανταλλαγής πληροφοριών.